

היו ימים כאשר המצב היה שונה. בימי מלחמת העצמאות, כשקיום המדינה היה מורגש על כף המאזניים, לא היסט בנגריון לשלוח את מנהיגי מק"י למורת אירופה, כדי להסדיר את אספקת הנשק מצ'כוסלובקיה. אנשי מ"פ, מסוגם של מרדכי אורן ואהרונצ'יק כהן, ניצלו אף הם את קשריהם באותו כיוון. אנשי חרות, לעומת זאת, טיפחו את קשריהם עם צרפת כדי לצזור לידיה. מסכת גדולה של יחסים, שנרקמו באופן פרטיזני על-ידי גופים וחוגים שונים, גוייסו למען המדינה.

כך צריך להיות, וכך פועלת כל מדינה דמוקרטית. לא כן מדינה רודנית. כל שליח של ברית המועצות הוא שליח הממשלה הישראלית. כל שליח של גרמניה היטלרית אית היה פעיל נאצי. ואילו לדעת שליטי ישראל, כל ישראלי בנכר צריך להיות שליחם האישי המוסמך — או להיאר בן בית.

מסיבה זו פוצץ ראובן שילוח בשעתו את ועדת פרינצה. מסיבה זו נכלא כנראה, אהרונצ'יק כהן, ומסיבה זו החליט עתה משרד החוץ להרוס את אצרות הקשרים של גולן, בשעה שהוא דרוש ביותר.

★ ★ ★

הדרכון הוא פיסת נייר

אפשר היה לחשוב כי דווקא עתה, כאשר ברית צרפת-ישראל עומדת בפני התמוטטות עם סיום מלחמת אלג'יריה, יהיה עניין מיוחד בקיום קשריו של גולן, כי מלבד ציגני הוועד הישראלי למען אלג'יריה החופשית, שאינם מקובלים על השלטון בישראל, אין עוד אדם, פרט לג'ו גולן, הי מסוגל ליצור קשר עם ממשלת אלג'יריה החדשה ולדון עמה בצורה דיסקרטית על בעיות המיעוט היהודי.

אולם משרד החוץ אינו שוקל שיקולים מסוג זה. דווקא בשל הנוכחות החדשה, המגדירות את חשיבות פעולתו של גולן, החליטו אדוניו שהגיעה השעה לשים קץ, אחת ולתמיד, לפעולתו של מתחרה בלתי נעים זה.

הדרך הפשוטה ביותר היתה, כמובן, להעמידו לדין בעתון מגע עם סוכנים זרים. אך ראשי ישראל לא רצו ליצור סיכסוך גלוי עם הקונגרס היהודי העולמי ולרוב יתר על המידה עם חנום גולדמן. אולי גם חששו כי גולדמן, בניגוד ליעקב חזן, ייצא למלחמה של ממש למען עזרו.

אולם לא היה צורך בחוק בסחון המדינה, דווקא. במרוצת השנים דאגו חיים כהן וחבריו להחזיר לחוקי ישראל עשרות סעיפים המאפשרים לשלטון לשלול כל זכות שהיא מאזרחיה. אחד מסעיפים אלה חבוי בחוק הדרכונים. הוא מאפשר לשרהפנים לשלול מכל אורח את דרכונו, "כראות עיניו".

כאשר בא גולן לקונסוליה הישראלית בניו-יורק, כדי להאריך את דרכונו הישראלי באופן שיגרום להפתע ולהתקל בבריטניה מהולט. דרכונו נלקח ממנו, ותחתיו הוענקה לו תעודת מסע שאיפשרה לו רק לבוא לישראל.

כך, במעשה קטן אחד, הוכיח שרהפנים כי הדרכון הישראלי אינו שחה את הגביר שהוא מורפס עליו. הוא הוכיח גם כי בישראל של 1962 שולטת השירות הרדיקלי הבלתי-מוגבל: האזרח נתון, לשלט ולחסד, בידי הקבוצה הקטנה, החולשת על המדינה ועל שרהפנים.

גולדה עצמה הגיבה על העניין באופן ציני ביותר, תוך שימחה גלויה לאיד: "מה הרעש? סוף-סוף לא אסרו אותי, אלא רק מצאו שמוטב שיישב קצת בבית! פלי-טת'פה פוקתה-ענינים, בשל עצם הזכרת רעיון המאסר."

לא פחות צינית היתה גולדה כאשר יצעה לגולן לפנות לבית-המשפט הגבוה לצדק. היא ידעה (או היתה צריכה לדעת) כי ה"חוק, המאפשר לשר לפעול "כראות עיניו", שולל מבית-המשפט מראש כל סמכות של התערבות.

במדינת ישראל, ממש כמו בבריית-המועצות ובספרד של פראנקו, אין לאזרח הזכות האלמנטרית של חופש-התנועה. השלטון יכול לכלוא בבית — ללא דין וללא דיין.

* ומאותה סיבה קינקל שילוח במזיד את הקשרים עם המחתרת-הלאומית העיראקית, שליטה ויוזם העולם הזה לפני שלוש שנים.

אמונת

אבל אין זה מחזה על קציני הקבע. דן ורות הם טיפוסי-אב למשפחה צעירה ממורצת של ילדי הארץ. בעיותיהם הם בעיות כל זוג צעיר שהוא. הבעל טרוד בעבודה, האשה בסירי המטבח. האשה חשה את עצמה מוזנחת, הבעל עייף. הבעל רוצה לגנוח, האשה רוצה לבלות.

שמיר טוען כי התכוון להציג לפני ה"צופים את דמות עצמם על הבמה. ב"מערכה הראשונה, המציגה את הגיבורים, הוא הצליח בכך. למרות שפרט לחילופי דברים, לא קורה דבר על הבמה, נהנה הצופה במידה בלתי רגילה. מקורה של ההנאה בדו שיח השנון, בהתחכמויות ה"צבריות ובצקיצות ההדדיות ששם שמיר בפי גיבוריו.

בגידה בחלום. המחיתות בין בני ה"זוג מגיעה לשיאה בסוף המערכה הראשונה. האשה רוצה לצאת למסיבה בחובות. הבעל מעדיף להשאר בבית. הבייבי-סיטר עומדת להגיע בכל רגע. דן עוזב את ה"בית ברוגז, אשתו מתחילה לקרוא ה"מסיבה.

ואז, במערכה השנייה, מגלה שמיר את מקור הרעה. מחברר שדן בנארי היה חבר קיבוץ במלחמת העצמאות. העובדה שעזב את הקיבוץ, שהוציא משם את אשתו בימי הקרבות באמתלת הריון, מעיקה על מצפונו. לא מסיבות מוסריות חלילה, אלא כיוון שהוא חושש שישלוקוהו מקבוצת "אנשינו" — אנשי הבטחון שבמפלגה.

כשהוא חוזר הביתה ומוצא שהבייבי-

עצמון ונרי ב"בית במצב טוב"

שליפה מתוך השטנאן

סיטר (לבנת שלם) אינה אלא חברת אותו קיבוץ שנשט, הוא שופך החוצה את כל המעיק עליו. או מתברר שיסורי העבר הם הגורם לאי-הסיפוק בחיים, להתנגשויות בינו לבין אשתו. למה זה מוביל? שמיר אינו מהסס לענות. רות מומינה אלוף-משנה לדירתה כדי לבי"גוד בבצללה. דן חושק בבייבי-סיטר. הפורענות בשערה. אבל, לא. דן מתעורר. מתברר שהשכל היה חלום-רע. דן הולך עם האשה למסיבה, הבייבי-סיטר מהקיבוץ רוקדת צ"ה צ"ה צ"ה.

כ"י בורח? שמיר אינו מצליח לשנוע שההנה המועתה הוא תוצאה העבר. אך לא רק בכך מגרעתו של המחזה. היא טמונה בעובדה שהקונפליקט המועלה על הבמה הוא קונפליקט סטטי, שאינו מוביל לשום מקום. כסיום המחזה נמצאים הגיבורים ב"דיוק במקום בו נמצאו בתחילתו. דבר לא קורה. חושבים אמנם, מתלבטים, אפילו רבים, אבל כל זה אינו מוביל לשום מקום. שום ד"שיח אפילו המבריק ביותר, אינו יכול לבוא כתחליף להתפתחות דרמטית. אי לכך אי אפשר להעריך את רמת ה"בימוי (של שמיר עצמו) והמשחק. השחקנים הם נחמדים, משעשעים, שולטים ב"טקסט, אבל הם אינם משחקים, כיוון ש"אי אפשר לשחק ספרות על הבמה. דמר יותיהם אינן מתפתחות בתומר המחזה. ר"אם אין התפתחות כזאת, אין גם לבמאי מה לעשות, פרט להכוונת הכניסות ו"הבימוי.

הבימוי ההקדמה למחזה, כותב שמיר: "המחזה הוא רק נגד דבר אחד — נגד הבריחה מעצמנו". ואכן הצליח שמיר ל-

המריד את הצופה נגד הבריחה — בריחתו של המחזאי עצמו.

חת על הבמה

הפירוב (אהל); מאת יהודה האזרחי; ביים ניסן נתיב) היא יצירה המסרבת בתוקף להיות מחזה.

דר' אריאל רבינא (ליאו פילר) הוא בן דמותו של דן בנארי בחיבורו של שמיר. רק המקצוע מבדיל ביניהם: הוא איש מדע, לא קצין בצבא. כמו לדן יש לו גם אשה (טובה פרדו), ידירה ועבר בקיבוץ. אלא שהבעיה שלו חמורה מזו של דן. על-יו החליט אם לקבל את משרת המנהל הכללי במשרד הבינוי והיצור.

לעומת זאת מקורו של הקונפליקט אינו בתבנית של בית במצב טוב. אלא בנוסחה של נרות, כנות. כנות במחזהו של אלטר מן, מרגיש גם גיבורו של האזרחי נקיפות מצפון על שחברו הטוב (נפתלי בינשטוק) הקריב למענו את חייו, בעת שחיפה על נטייתו תחת כוורו הערבים. זה מפריע לו לקבל את המינוי, כיוון שאותו אדם שהיה אחראי באותה תקופה למחסור בחבר מושת בקיבוץ, (יהודה גבאי), אינו אלא שר הבינוי המציע לו את המשרה.

המת החי. אם יצירתו של שמיר היתה לפחות ספרות טובה, לא ניתן לומר על יצירת האזרחי אף את זה. הוא מעררב זמ"ים, מעלה את החבר המת על הבמה, מפליט מליצות נבובות ובמשפטים חסרי משמעות. אלא שכל זה לא הפריע לו לברוח בדיוק כמו שמיר: למרות לבטי המצפון מחליט אריאל רבינא לקבל את המינוי.

שוב לא נשאר לשחקנים אלא לדקלם. אלא ששחקני האהל הוכיחו גדולות. ה"דקלום שלהם לא הותיר ספק כי גם לו נדרשו לשחק היה נבצר מהם הדבר. ה"יחיד שגילה סגנון משחק כלשהו, היה נפתלי בינשטוק.

לאורך כל ההצגה הורגשו מאמציו ר"פיתוליו של ניסן נתיב למצוא פתרונות ב"מתים מתקבלים על הדעת לערוב הזמנים. עזרו לו תפאורותיו של יגאל תומרקין. אם לא היה מה לשמוע בהצגה, לפחות היה מה לראות.

ציור

מהודו עד מאירקה

אחד הציירים הישראליים המצליחים, ר"הבלתי ידועים בארץ, הוא מתי קלרז'ין (30). כיוון שמת, בנו של האדריכל הירושלמי יוסף קלרז'ין, לא היה בארץ מזה 12 שנה. בשנים האחרונות אפשר היה למצוא כש"הוא מסתגר במשך חדשים ארוכים בחחילתו הפרטית שבאי הנופש הספרדי מאירקה, ועובד לעיתים שנה שלימה על ציור אחד: בניו-יורק, כשהוא מצייר לפי הזמנה פורטרטים של אישים ידועים ועשירים; בהודו, שם לימד ציור במרכז היוגה הגדול אנדי שירי; או בפאריס, בה הוא אוהב לבלות. לציוריו של מתי סגנון שאינו נפוץ כיום ביותר (ראה תמונה בע' 12-13). זהו סגנון קלאסי, עם הרבה השפעה סוריאליסטית. "אני קורא לזה" אומר מתי, שקפץ לאחורונה לביקור קצר בארץ, "סגנון קלאסי אבסטרט" קטי. הצרה היא, שאף אחד אחר חוץ ממני אינו קורא לזה כך. בשבילי אין הבדל בין אבסטרקטיות וצורניות. מה שאני רוצה לה" גיד בציורים שלי זה לא איכפת לאף אחד."

ספר עם שתי לקוחות. בהיותו בן 15 החל מתי ללמוד בבצלאל בירושלים, משם נסע לצרפת, למד בסקול דה בוזאר, שלא כציירים אחרים, לא בחל מתי לצייר בצד ציורי חיותיו גם פורטרטים לפי הד"מנה, רכש במשך הזמן חזק לקוחות טובים, מאלה היכולים לשלם 1500 דולר עבור פורטרט. ב"ן אשתו, והספר האמריקאי המפורסם ניבן ואתו, הוא הספר היחיד שיש לו רק שתי קטט, הספר היחיד בעולם שיש לו רק שתי לקוחות: ז'קלין קנדי ומרילין מונרו.

גבהיקומה ויפה-תואר נראה מתי כמו אציל סלבי צעיר, צייר מסוג הציירים שנשים עשירות אוהבות להיות מצויות על-ידיהם. אולם ציורים אלה נועדו רק ליצור מקור פרנסה, כדי שיוכל לנסוע ולצייר במקומות בהם הוא רוצה לצייר.

סיבה טובה נוספת מדוע לא יצייר כל הזמן בחחילתו שבמאירקה, היא העובדה, ששכנו בכפר הספרדי הניח הוא הסופר רוברט גרייבס, שגם את הפורטרטים שלו מצייר קלרז'ין. "אי-אפשר לחיות בשכונתו", מתרעם מתי על הסופר הישיש, אב לתריסר ילדים, "הוא לוקח לי את הבחורות."